

חידון יישובים

חלק ראשון: למה נקרא היישוב בשמו?

1. בורגתה (מושב בשרון)

- א. מדובר בשם היסטורי של יישוב שהיה במקום בתקופת התלמוד.
- ב. היישוב נקרא על שם המשפחה הראשונה שהתיישבה במקום.
- ג. היישוב נקרא על שמם של שני חיי הבורגתה האופייניים לאזור.

2. בני ראם (ליד צומת ראם – מסמיה)

- א. היישוב הוקם בימי מלחמת העצמאות ושמו מבטא עוצמה: "וְקָרְנֵי רָאִם קָרְנָיו, בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח".
- ב. היישוב נקרא על שמו של הרב אליעזר מאיר (רא"ם) ליפשיץ – מראשי תנועת "המזרחי".
- ג. היישוב נקרא על שמו של הרב אברהם מרדכי (רא"ם) אלתר – האדמו"ר השלישי של חסידות גור.

3. בצרה (מושב ליד רעננה)

- א. מקום היישוב מזוהה עם העיר בצרה הנזכרת בתנ"ך: "וַיִּמְלֹךְ פְּחַדְיָו יוֹכָב בֶּן זָרַח מִבְּצָרָה".
- ב. השם בצרה נגזר מפעולת בציר הענבים על שם הכרמים שניטעו באזור עם הקמת היישוב.
- ג. היישוב הוא על שם העיר בצרה שבעיראק שבה לחמו מתיישביו הראשונים כחיילים בצבא הבריטי.

4. הודיה (מושב ליד אשקלון)

- א. היישוב נקרא על שם הודו – ארץ מוצאם של מתיישביו הראשונים.
- ב. היישוב נקרא על שם הודיה המקראי, מצאצאי כלב בן יפונה, שנחלתו הייתה באזור זה.
- ג. שם היישוב סמלי – הודיה לאל, ביטוי לרגשותיהם של העולים שיישבו את המקום.

5. הר אדר (בהרי ירושלים)

- א. היישוב עלה לקרקע בראש חודש אדר ומכאן שמו.
- ב. היישוב נקרא על שם גבעת הרדאר שעליה הוא הוקם.
- ג. שמו של היישוב ניתן לו בהשראת ח'ירבת אדר הסמוכה.

6. טבריה

- א. העיר נקראת על שם טיבריוס קיסר רומי.
- ב. העיר נקראת על שום מיקומה המרכזי – בטבורה של ארץ ישראל.
- ג. שם העיר ממזג את המילים 'טוב' ו'ראייה' – על שום יופייה של הכינרת.

7. יגור (קיבוץ ליד חיפה)

- א. שם הקיבוץ מבוסס על הכתוב בתהלים "מי יגור באַהֲלָךְ, מי יִשְׁכֵּן בְּהַר קְדִישׁךְ".
- ב. שם הקיבוץ מבטא עוצמה ככתוב "מִמְנוּ יְגוּרוּ [=ייראו] כָּל יִשְׁבֵי תְּבֵל".
- ג. מדובר במתן צורה עברית לשמו הערבי של המקום – יאג'ור.

8. מגדל העמק

- א. העיר נקראת על שם המגדל הגבוה שבה הנראה למרחוק ברחבי עמק יזרעאל.
- ב. שם העיר הוא חיבור של השם הערבי אל-מוג'ידל עם 'העמק' – הוא עמק יזרעאל.
- ג. השם הסמלי מבטא את היות העיר מרכזו של עמק יזרעאל, כמגדל שאליו נישאות העיניים.

9. מקוה ישראל (בית ספר חקלאי ליד חולון)

- א. השם ניתן למקום בעקבות דברי הנביא ירמיהו "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה".
- ב. שם המקום ניתן לו בהשראת שני המקוואות העתיקים והמשומרים היטב שנמצאו בקרבתו.
- ג. הצירוף המקראי "מקוה ישראל" נבחר לשם המקום על שם הבעל שם-טוב – ר' ישראל בן אליעזר.

10. קרית מלאכי

- א. העיר נקראת על שם הנביא מלאכי שניבא בימי שיבת ציון – סמל לתקומת ישראל בארצו.
- ב. העיר נקראת בשמו של יישוב יהודי שהיה באזור על פי ספר יהודית (מן הספרים החיצוניים).
- ג. שמה של העיר הוא מחווה לעיר האמריקנית לוס אנג'לס.

11. רחובות

- א. העיר נקראת על שם החיבור "רחובות הנהר" מאת הרב המקובל שלום בן יצחק מזרחי שרעבי.
- ב. שם העיר הוא בהשראת נבואת זכריה: "ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחבתיה". שם זה מסמל תקווה ליצירת חיים עבריים שוקקים בארץ ישראל.
- ג. העיר נקראת כשם אחת הבארות שחפר יצחק ככתוב: "ויחפר באר אחרת... ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ".

12. רהט

- א. העיר נקראת רהט – שוקת להשקיית הצאן – על שום עדרי הצאן של המתיישבים הבדואים.
- ב. שמה של העיר הוא ראשי תיבות של שמות שלושת השבטים שהתיישבו בה עם הקמתה.
- ג. שמה של העיר הוא צורה עברית למילה הערבית רהט שפירושה חבורה, משפחה.

13. רשפון (ליד הרצלייה)

- א. השם רשפון גזור משמה של הדמות המיתולוגית 'רשף': "ובני רשף יגביהו עוף" (איוב ה, ז).
- ב. השם רשפון הוא על פי השם הערבי ארסוף המשמר שם קדום של יישוב שהיה בקרבת מקום.
- ג. השם רשפון הוא מקבילה עברית לשם העיר הקדומה אפולוניה שהייתה בקרבת מקום.
- ד. כל האפשרויות נכונות.

14. שלומי

- א. היישוב הסמוך לגבול עם לבנון נקרא בשם המסמל את השאיפה לשלום.
- ב. היישוב, המצוי בנחלת אשר, קרוי על שם אביו של נשיא שבט אשר (במדבר לד, כז).
- ג. השם שלומי הוא שם סמלי על פי פסוק מנבואת הנחמה: "וברית שלומי לא תמוט" (ישעיהו נד, י).

15. תַּאֲשׁוּר (מוֹשֵׁב מִצְפוֹן לְאוֹפְקִים)

- א. השם ניתן על פי פסוק מישעיהו: "...אֲשִׁים בְּעֶרְבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאֲשׁוּר יִחְדְּו".
ב. שם הצמח תאשור מזכיר בצלילו שם של יישוב קדום שנמצא באזור.
ג. תאשור הוא שם סמלי מן השורש אש"ר המצוין חוזק ויציבות.

16. תַּל אֶבִיב

- א. שם העיר, כשם המקום בבבל שאליו הגיעו הגולים מיהודה בימי הבית הראשון (יחזקאל ג, טו), הוא קריאה סמלית ליהודי הגולה לעלות לארץ.
ב. בצירוף המקראי 'תל אביב' השתמש נחום סוקולוב לתרגום שם ספרו של הרצל 'אלטנוילנד'. בעקבות זאת נבחר צירוף זה, המשלב ישן וחדש, לשמה של העיר העברית הראשונה.
ג. הצירוף המקראי 'תל אביב' נבחר לשם המקום בשל דמיונו למילה המקראית תְּלָאוּבוֹת המציינת חום רב – כמזג האוויר שבו נתקלו העולים הראשונים בהגיעם לנמל יפו.

חלק שני: מה ההגייה הנכונה?

17. מה ההגייה הנכונה?

- א. חולון
ב. חולון

18. מה ההגייה הנכונה?

- א. חִיפָּה
ב. חִיפָּה

19. מה ההגייה הנכונה?

- א. יְהוּד
ב. יְהוּד

20. מה ההגייה הנכונה?

- א. יִטְבְּתָה (במלרע)
ב. יִטְבְּתָה (במלעיל)

21. מה ההגייה הנכונה?

- א. יְסוּד הַמְעֵלָה
ב. יְסוּד הַמְעֵלָה

22. מה ההגייה הנכונה?

- א. יְרֻחִם
ב. יְרֻחִם

האקדמיה ללשון העברית

23. מה ההגייה הנכונה?

- א. כְּפַר סְבָא
- ב. כֶּפֶר סְבָא

24. מה ההגייה הנכונה?

- א. מְקַמֵּשׁ
- ב. מְקַמֵּשׁ

25. מה ההגייה הנכונה?

- א. מַעֲלָה אֲדוּמִים
- ב. מַעֲלָה אֲדָמִים

26. מה ההגייה הנכונה?

- א. נִצְרָת
- ב. נִצְרֵת

27. מה ההגייה הנכונה?

- א. קִרְיַת שְׁמוֹנָה
- ב. קִרְיַת שְׁמוֹנֶה

28. מה ההגייה הנכונה?

- א. שְׁדָרוֹת
- ב. שְׁדָרוֹת

29. מה ההגייה הנכונה?

- ג. תְּרוּם
- ד. תְּרוּם

חידון יישובים

תשובות

- 1. בּוּרְגָתָה (מושב בשרון)**
אפשרות א: מדובר בשם היסטורי של יישוב שהיה במקום בתקופת התלמוד.
בורגתא נזכרת בתלמוד הירושלמי, ואילו בבבלי היא נקראת ברקתא. יש המזהים את בורגתא הקדומה עם בורג' אל-עתות הסמוכה. השם קשור אולי למילה הרומית burgus – 'מבצר', 'מגדל צופים קטן'.
- 2. בְּנֵי רָאִם (ליד צומת ראם – מסמייה)**
אפשרות ג: היישוב נקרא על שמו של הרב אברהם מרדכי (רא"ם) אלתר – האדמו"ר השלישי של חסידות גור.
את היישוב הקימה תנועת פועלי אגודת ישראל. הצירוף 'בני ראם' הוא בהשראת הכתוב "וַיִּנְקִיֶדֶם כְּמוֹ עֶגְלָה, לְכַנּוֹן וְשָׂרִיף כְּמוֹ בֶן רָאִמִּים" (תהלים כט, ו).
אפשרות ג: היישוב הוא על שם העיר בְּצָרָה שבעיראק שבה לחמו מתיישביו הראשונים כחיילים בצבא הבריטי.
צורת השם העברית נקבעה על פי השם המקראי בְּצָרָה – עיר באדום. הקמץ בבי"ת הוא קמץ קטן, כלומר ההגייה התקנית היא בתנועת o. ואולם ההגייה הרווחת היא "בְּצָרָה" – בתנועת a.
- 3. בְּצָרָה (מושב ליד רעננה)**
אפשרות ג: היישוב הוא על שם העיר בְּצָרָה שבעיראק שבה לחמו מתיישביו הראשונים כחיילים בצבא הבריטי.
צורת השם העברית נקבעה על פי השם המקראי בְּצָרָה – עיר באדום. הקמץ בבי"ת הוא קמץ קטן, כלומר ההגייה התקנית היא בתנועת o. ואולם ההגייה הרווחת היא "בְּצָרָה" – בתנועת a.
- 4. הוֹדְיָה (מושב ליד אשקלון)**
אפשרות א: היישוב נקרא על שם הודו – ארץ מוצאם של מתיישביו הראשונים.
הוא על פי השם הפרטי המקראי הוֹדְיָה – מצאצאי כלב בן יפונה.
- 5. הַר אֶדְר (בהרי ירושלים)**
אפשרות ב: היישוב נקרא על שם גבעת הַרְדָּאָר שעליה הוא הוקם.
הגבעה נקראה בטעות גבעת הַרְדָּאָר בגלל תחנת ממסר שהייתה בה בימי הבריטים ודמתה למכ"ם (רדאר).
אפשרות א: העיר נקראת על שם טיבריוס קיסר רומי.
שני ההסברים האחרים שהובאו בחידון הם מדרשים של חז"ל על שם המקום: "ולמה נקרא שמה טבריא? שיושבת בטבורה של ארץ ישראל. רבא אמר: רקת שמה, ולמה נקרא שמה טבריא? שטובה ראייתה" (בבלי מגילה ו ע"א).
- 6. טְבֵרְיָה**
אפשרות א: העיר נקראת על שם טיבריוס קיסר רומי.
שני ההסברים האחרים שהובאו בחידון הם מדרשים של חז"ל על שם המקום: "ולמה נקרא שמה טבריא? שיושבת בטבורה של ארץ ישראל. רבא אמר: רקת שמה, ולמה נקרא שמה טבריא? שטובה ראייתה" (בבלי מגילה ו ע"א).
- 7. יְגוּר (קיבוץ ליד חיפה)**
אפשרות ג: מדובר במתן צורה עברית לשמו הערבי של המקום – יאג'ור.

8. מגדל העמק

אפשרות ב: שם העיר הוא חיבור של השם הערבי אל-מוג'ידל עם 'העמק' – הוא עמק יזרעאל. יש גרעין של אמת גם בתשובות האחרות – שכן העיר שוכנת על גבעה גבוהה ונראית ממקומות רבים בעמק. כמו כן כעשרים שנה אחרי ייסודה הוקם בה מגדל גבוה הנשקף מכל הסביבה, והוא אף שולב בסמל העיר.

9. מקוה ישראל (בית ספר חקלאי ליד חולון)

אפשרות א: השם ניתן למקום בעקבות דברי הנביא ירמיהו "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה". מקוה ישראל הוא כינוי לאלוהי ישראל המביע את היותו מקור התקווה של העם. הצירוף מופיע פעמיים בספר ירמיהו: "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה" (יד, ח); "מקוה ישראל ה', כל עזביו יבשו וסורי בארץ יבתבו כי עזבו מקור מים חיים את ה'" (יז, יג). בפסוק השני יש משחק במשמעות הכפולה של המילה 'מקווה' – תקווה וגם מקור מים. בדומה למקווה ישראל (הוקם בשנת 1870), גם שם המושבה פתח תקווה (הוקמה ב-1878) הוא צירוף מקראי המבטא תקווה: "ונתתי לה את פרמיה משום ואת עמק עכור לפתח תקוה וענתה שמה כימי געוניה וכיום עלתה מארץ מצרים" (הושע ב, יז).

10. קרית מלאכי

אפשרות ג: שמה של העיר הוא מחווה לעיר האמריקנית לוס אנג'לס. הקהילה היהודית בלוס אנג'לס תרמה רבות להקמת העיר. בדומה לכך שם היישוב מי עמי שבאזור נחל עירון הוא מחווה לקהילה היהודית במיאמי שתרמה להקמת המקום.

11. רחובות

אפשרות ג: העיר נקראת כשם אחת הבארות שחפר יצחק בכתוב: "ויחפר באר אחרת... ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ". עדות מלבבת על האספה שבה נבחר שם המושבה התפרסמה בספר הזיכרונות של איש העלייה הראשונה יחיאל מיכל פוחצ'בסקי – ראו כאן (מתוך הספר מהתם להכא – סיפור חיים של עובד אחד בעריבת אסנת ארבל, ירושלים תשע"ג). אנחנו מודים להוצאת יד בן-צבי על מתן הרשות לפרסם את הקטע).

12. רהט

אפשרות א: העיר נקראת רהט – שוקת להשקיית הצאן – על שום עדרי הצאן של המתיישבים הבדואים.

13. רשפון (ליד הרצלייה)

אפשרות ד: כל האפשרויות נכונות. השם הערבי ארסוף משמר שם של יישוב קדום שנקרא על שם האל הכנעני רשף. בתקופה ההלניסטית שונה שם המקום לאפולוניה – על שם האל היווני אפולו (אפולון) המקביל בתכונותיו לאל הכנעני הזה. היישוב רשפון נקרא על שם כל אלו.

14. שְׁלוּמִי

אפשרות ב: היישוב, המצוי בנחלת אשר, קרוי על שם אביו של נשיא שבט אשר (במדבר לד, כז). הפסוק: "וּלְמִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר נָשְׂאִי אַחִיהוּד בֶּן שְׁלֹמִי". במקום אחר בנחלת אשר הקדומה הוקם באותה השנה – 1950 – מושב העובדים אַחִיהוּד, ועל שמו גם צומת אחיהוד.

15. תְּאֲשׂוּר (מושב מצפון לאופקים)

אפשרות א: השם ניתן על פי פסוק מישעיהו: "...אֲשִׁים בְּעַרְבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאֲשׂוּר יִחְדְּו". שמות היישובים הסמוכים – ברוש ותדהר – לקוחים גם הם מפסוק זה, ואת שלושתם מכנים "מושבי יחדיו" בעקבות הפסוק. שלושה יישובים אחרים באזור – גִּילַת, תְּפָרַח וְרִנָּן – קרויים גם הם על פי פסוק מישעיהו: "פָּרַח תְּפָרַח וְתָגַל, אֶף גִּילַת וְרִנָּן" (לה, ב).

16. תֵּל אָבִיב

אפשרות ב: בצירוף המקראי 'תל אביב' השתמש נחום סוקולוב לתרגום שם ספרו של הרצל 'אלטנוילנד'. בעקבות זאת נבחר צירוף זה, המשלב ישן וחדש, לשמה של העיר העברית הראשונה. פירוש השם 'אלטנוילנד' הוא 'ארץ ישנה חדשה'. נחום סוקולוב תרגם זאת בצירוף המקראי תֵּל אָבִיב – 'תל' מסמל דבר ישן ו'אביב' מסמל חידוש ורעננות. תֵּל אָבִיב המקראית היא מקום בבבל שאליו הגיעו גולים מיהודה: "וְאָבּוּא אֶל הַגּוּלָּה תֵּל אָבִיב הַיְשָׁבִים אֶל נְהַר כְּבָר" (יחזקאל ג, טו).

17. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות א: חולון

העיר קרויה בשמה של עיר בנחלת שבט יהודה הנזכרת בספר יהושע, כגון "וּלְבְנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֵן נָתַנּוּ... וְאֵת חֶלֶן וְאֵת מִגְרָשָׁה" (בא, יג-טו). שם עתיק זה ניתן לעיר השוכנת מדרום לתל אביב שנבנתה על שטח של חולות נודדים. שם זה דומה לשם העיר רִמְלָה, שם ערבי הגזור מן רִמְל, חול בערבית.

18. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות ב: חיפה

העיר חיפה נזכרת בספרות חז"ל (למשל בבלי שבת כו ע"א). ההגייה המקובלת במסורות הידועות לנו היא חִיפָה בצירי, ולכן זו ההגייה התקנית גם בעברית בת ימינו. חִיפָה הוא השם הערבי של העיר.

19. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות ב: יהוד

מקור השם בתיאור נחלת דן בספר יהושע: "וַיְהִי דְּוַנְיָ בְּרַק וְגַת רְמוֹן" (יהושע יט, מה). ואכן יהוד שוכנת בגוש דן בסמוך לבני ברק, ואף יש יישוב בשם גת רימון באזור זה. הניקוד ויהוד מלמד שהיו"ד מנוקדת בשווא. כך גם הניקוד וירושלים.

20. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות ב: יִטְבְּתָה

מקור השם בתנ"ך: "מִשָּׁם נָסְעוּ הַגְּדָגְדָה וּמִן הַגְּדָגְדָה יִטְבְּתָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם" (דברים י, ז). שם המקום הנזכר בפסוק זה הוא ככל הנראה יִטְבְּת, והוא בא כאן בתוספת ה"א המגמה (כמו מצריקה = למצרים). על כן הגיית השם התקנית היא בהטעמת מלעיל (בהברה "ב"). הקמץ ביו"ד הוא קמץ קטן, כלומר הוא נהגה בתנועת 0.

21. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות ב: יְסוּד הַמַּעֲלָה

מקור השם בתנ"ך: "כִּי בָאֲחָד לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יְסוּד הַמַּעֲלָה מִבְּבֶל..." (עזרא ז, ט) – כלומר זמן תחילת העלייה מבבל.

22. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות א: יִרְחֵם

העיר נזכרת ברשימת הערים שכבש שישק מלך מצרים, ושמה השתמר בשמות הערביים 'תל רחמה' ו'ביר רחמה'. הניקוד נקבע על פי השם הפרטי יִרְחֵם הנזכר בתנ"ך כמה פעמים.

23. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות א: כְּפָר סְבָא

העיר נקראת על שם יישוב הנזכר בספרות חז"ל (תוספתא נידה ח, ה; בבלי נידה סא ע"א). המילה סְבָא שבשם הקדום היא מילה ארמית המוטעמת בהברתה האחרונה, ופירושה 'הסב'. השם אף נזכר בכתביו היווניים של יוסף בן מתתיהו בכתובים Καφαρσαβα – בלא הכפלת האות בטא (β). המילה סְבָא נהגית במלרע (ההטעמה בבי"ת).

24. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות ב: מְכָמֵשׁ

מקור השם בתנ"ך: "וּפְלִשְׁתִּים נֶאֱסְפוּ לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל... וַיִּחַנוּ בְּמִכְמֵשׁ קְדָמַת בֵּית אֶזְנָן" (שמואל א יג, ה). יש הקושרים את שם המקום לשורש כמ"ש / כמ"ס המציין מסתור (כמו שם התואר כְּמוֹס).

25. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות ב: מַעֲלָה אֲדָמִים

מקור השם בתנ"ך: "וְעֵלָה הַגְּבוּל דְּבַרְהָ מַעֲמֵק עֶכוֹר וְצַפּוֹנָה פְּנֵה אֶל הַגְּלָגַל אֲשֶׁר נָכַח לְמַעֲלָה אֲדָמִים אֲשֶׁר מִנְּגֵב לְנַחַל" (יהושע טו, ז). ככל הנראה מקור השם בצבען האדום-בהיר של האבנים במקום. אין לשם המקום שום קשר לאָדום.

26. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות א: **נְצַרְת**

שמה הרשמי של העיר הוא **נְצַרְת**, וכך גם **נְצַרְת** עלית. על פי המתועד בעברית, ובפרט בפיוט הארץ-ישראלי הקדום, מקובל לשקול את שם העיר **נְצַרְת** במשקל השמות **צָרַפְת**, **אָסַנְת**, **בְּשַׁמְת** (בקמץ גדול ובשווא נע). כך המליץ ועד הלשון וכך ממליצה האקדמיה. מכל מקום גם להגייה **נְצַרְת** יש יסודות קדומים.

27. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות ב: **קְרִית שְׁמוֹנָה**

העיר נקראת על שמם של **שְׁמוֹנָה** אנשים, יוסף טרומפלדור ושבעת חבריו שנפלו בהתקפות על תל-חי הסמוכה, רובם בהתקפה בי"א באדר תר"ף (1920).

28. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות א: **שְׁדָרוֹת**

שְׁדָרוֹת נוסדה כ**מְעַבְרַת** עולים בשנת תשט"ו (1955), ונקראה כך על שם מפעל נטיעה של **שְׁדָרוֹת** אילנות לאורך הכבישים בסביבות העיר ובמקומות נוספים. המילה **שְׁדָרָה** נהגית בשי"ן שמאלית, והיא קשורה למילה **סְדָר** (להרחבה).

29. מה ההגייה הנכונה?

אפשרות א: **תְרוֹם**

היישוב **תרום** והיישוב הסמוך לו **תעוז** קיבלו את שמם מן הכתוב: **"לֵךְ זְרוּעַ עִם גְבוּרָה, תַעֲזֵ זְדָה תְרוֹם וּמִינְהָ" (תהלים פט, יד).** ההגייה הרווחת **"תְרוֹם"** נוצרה מן הסתם בשפעת **"תַעֲזֵ"**.